

# HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

23e jaargang nr. 41 - 11 oktober 1970

administratie

postbus 114, Utrecht

tel. 030-24641

postgiro 58 t.n.v. De Humanistische Pers

abonnementsprijs voor Nederland, andere  
E.E.G.-landen, Suriname, Curaçao en de  
Antillen f 8,50 per jaar

Overige landen f 12,50 per jaar

losse nummers f 0,50

verschijnt wekelijks

## Internationaal contact tussen humanisten en katholieken

*Van Dooren*

In Brussel is het vorig weekend een internationale conferentie gehouden tussen humanisten en katholieken. Daar was een delegatie van het Vatikaanse Secretariaat voor niet-gelovigen en een delegatie van de zijde van de International Humanist and Ethical Union, de internationale humanistische organisatie. Van de kant van het Vatikaan waren o.a. aanwezig Miano, uit Italië, de secretaris van dat secretariaat, Gaine uit Engeland, Gomez Gaffarena uit Spanje en Dondeyne uit België; van de kant van de IHEU waren o.a. aanwezig Van Praag, de voorzitter van de IHEU, Blackham, uit Engeland, Kurtz uit de Verenigde Staten, De Coninck uit België. De conferentie was in zekere zin de voortzetting van de dialoog, die in 1966 in Amersfoort was gehouden.

De agenda bevatte 3 punten:

1. Zijn er gemeenschappelijke waarden van het humanisme en het katholicisme;
2. Een open samenleving. De samenleving die voor alle groeperingen ruimte laat zich te ontplooiën;
3. De gemeenschappelijke verantwoordelijkheid in de wereldpolitiek.

Het was opvallend, dat er niet zozeer scheidslijnen lagen tussen de groepen, maar meer in de groepen. Zowel bij de katholieken, als bij de humanisten waren meer extreme en meer behoudende geluiden te horen. Over bepaalde fundamentele waarden b.v. over de vrijheid van ieder individu om zich te kunnen ontplooiën, bestond overeenstemming. Er ontstonden echter verschillen zodra er concrete maatregelen aan de orde kwamen, die genomen zouden moeten worden om die individuele vrijheid te verzekeren.

Er waren voorts duidelijk verschillen van mening over de vraag in hoeverre er in de moderne samenleving nog een privé sfeer bestaat en in hoeverre het gewenst is dat de overheid, staat, maatschappij of welke instantie ook, ingrijpt in die privé sfeer. Er werd o.a. het voorbeeld gebruikt dat het misschien op een gegeven moment noodzakelijk zal zijn dat de staat om allerlei redenen eenvoudig verbiedt dat ie-

mand twee auto's bezit; redenen van luchtvervuiling, lawaai, verkeersintensiteit, enz. Maar je zou ook kunnen zeggen, dat is een ongeoorloofd ingrijpen in de privé sfeer. De vraag was vooral erg belangrijk bij het overwegen in hoeverre de huidige staat zich neutraal moet opstellen of in hoeverre de staat een bepaald ideaal moet volgen, een ideaal moet realiseren. Wanneer we zouden spreken van een open samenleving, zou dat kunnen inhouden dat de staat zich eenvoudig helemaal neutraal opstelt en iedereen maar zijn gang laat gaan. Voor sommige mensen is dat een ideaal dat misschien ooit te verwezenlijken is: dat iedereen zoveel mogelijk zichzelf en zijn eigen groep kan ontplooiën,

## Verdraagzaamheid

*Dr. H. Bongers*

Nadat de brochure „Verdraagzaamheid” (nr. 37 van het Ned. Gesprekscentrum) is verschenen heeft het N.G.C. onder dezelfde titel een publicatie verzorgd waarin een inleiding is opgenomen, die door Dr. H. Bongers is uitgesproken op een conferentie op 20/21 februari i.l.

Deze inleiding is door de N.O.S. uitgezonden en later nog eens herhaald. Is de publicatie van een gehouden inleiding bij het N.G.C. op zichzelf reeds een uitzondering, de herhaalde uitzending bij de N.O.S. toont eveneens aan, dat hier iets bijzonders is gezegd.

Het probleem van de verdraagzaamheid is, zegt Dr. Bongers, een kernvraagstuk op het gebied van de menselijke samenleving en heeft nog niets van zijn actualiteit verloren. Wij zouden dit willen onderstrepen en u, omdat deze actualiteit voor iedereen geldt, willen adviseren om deze kleine uitgave te bestellen.

7 blz., f 1,—.

Bestellingen op giro 58 t.n.v. „De Humanistische Pers”, Utrecht.

De tekst van deze lezing kwam met veel vertraging binnen. Daarom wordt u dit nummer van het Woord van de Week gezonden tezamen met het nummer 42 van 18 oktober.

Redactie

**een radio-uitzending van zondag 11 oktober 1970**



Zo juist verschenen:

## EVOLUTIE

publikatie nr. 38 van het Ned. gesprekscentrum.

Medewerkers: Prof. Dr. A. de Froe, Prof. Dr. S. J. Geerts, Dr. J. M. de Jong (overleden in 1968), Pater Drs. H. J. van der Lee S. J., Prof. Dr. J. Lever, Dr. O. Noordenbos, Dr. H. J. C. Oomen, Drs. J. G. van der Ploeg, Dr. C. van Rijsinge.

Hoofdstukken:

- I De biologische evolutietheorie.
- II De grote cesuren.  
(overgangen tussen plant naar dier, tussen dier naar mens, van niet-levend naar levend)
- III Evolutie en levens overtuiging.
- IV De ethiek van het ingrijpen in het evolutieproces.

50 bladzijden f 2,50

*Bestellingen per giro 58 t.n.v. de Humanistische Pers - Utrecht.*

voor anderen is het een — laten we maar rustig zeggen — een reactionaire zaak omdat op die manier allerlei groeperingen een kans krijgen die ze vanuit een bepaald ideaal helemaal niet alle mogelijke verschillen van mening door de zouden mogen hebben. Daarover waren duidelijk groepen heen.

Maar dat neemt niet weg dat er natuurlijk ook nog duidelijk standpuntsverschillen waren tussen de katholieke en de humanistische deelnemers. Het is misschien interessant te weten wat enkele deelnemers zelf daarvan zeiden. In de eerste plaats Dondeyne, hoogleraar in Leuven, een katholieke deelnemer en in de tweede plaats De Coninck, voorzitter van het Belgische Humanistische Verbond.

Dondeyne: Ik heb de indruk dat de grens tussen geloof en ongeloof niet meer zo duidelijk is als destijds. Men kan niet meer denken in termen van partijen, maar eerder in grenzen die door en de gelovigen en de ongelovigen gaat. Dit wil nu ook weer niet zeggen, dat er geen verschil zou zijn tussen gelovigen en ongelovigen. Maar het is in elke mens wellicht een deel geloof en ook een twijfel ten aanzien van dat geloof en een zoeken naar een waarachtig geloof.

De Coninck: Ja, wij hebben die zaak niet uitgepraat, maar wij krijgen zo het gevoel dat vele van die verschillen misschien te wijten zijn aan, laat ons zeggen, historische achtergronden. De manier waarop men opgegroeid is, de taal die men heeft leren spreken in verband met een bepaalde problematiek, enz.

Dondeyne: Die taal is mijns inziens van zeer groot belang; waar we leven en hebben geleefd in twee taaltradities die moeilijk te overbruggen zijn en waarvoor niet een inspanning gedaan wordt om als het ware dankzij een analyse van die taal zich bewust te worden van wat precies iedereen bedoelt.

De Coninck: Wij kunnen natuurlijk als huma-

nisten moeilijk van theologie gaan spreken, maar als wij proberen onszelf te integreren in die wereld waarvan we deel uitmaken en dan tot de fundamentele problemen komen, dan doen we eigenlijk precies toch, denk ik, een beetje het werk dat u als theoloog gaat doen. En als wij ons daaraan wagen dan wordt het werkelijk buitengewoon moeilijk om duidelijke verschillen te gaan achterhalen.

Dondeyne: Maar mijn indruk is dat door het feit zelf toch ook een wederzijdse verrijking komt en een eis om respectievelijk ons denken te preciseren en te verduidelijken, zodat de dialoog ook vruchtbaarder wordt.

De Coninck: Ja, daar is een dubbele verrijking: ten eerste dus voor ons zelf wordt het klaarder, krijgen we een duidelijker inzicht; en ten tweede ik zou haast zeggen de banden met de anderen worden erdoor versterkt. En dat is ook een buitengewoon belangrijk iets.

Van Dooren: De vraag rijst ongetwijfeld: in hoeverre de katholieke groep representatief was voor de katholieke kerk. De paus was er niet bij! Maar, waren het nu speciaal progressieve katholieken, ik geloof dat we dat niet zo kunnen zeggen. Wel kunnen we zeggen dat de mensen die daar aanwezig waren van katholieke zijde, mensen waren die open staan voor andersdenkenden en die het klimaat van de katholieke kerk kunnen helpen verbeteren. Ze waren bovendien representatief voor zover ze officiële vertegenwoordigers waren van het vatikaanse secretariaat. Je zou je ook nog kunnen afvragen of de humanisten wel representatief zijn voor alle buitenkerkelijken of eventueel voor de humanistische groep; wanneer is men werkelijk representatief voor een bepaalde groep?

De Coninck: Ik geloof dat wij inderdaad zouden mogen zeggen dat die representatief is voor, laat ons zeggen, voor de dag van morgen. Misschien nog niet helemaal voor wat we zouden kunnen noemen het instituut van vandaag. Of wat ons humanisten betreft: nog niet voor de vrijzinnigen of vrijdenkenden van vandaag. Maar misschien wel voor diegenen die morgen ons zullen vertegenwoordigen. En dat is geloof ik, dan toch een belangrijk ding, want het werk dat wij doen is toch hoofdzakelijk op de toekomst gericht.

Van Dooren: De vraag mag nu wel gesteld worden welke punten het meest bediscussieerd zijn. Ik dacht dat er vooral twee, nogal hete, hangijzers waren. Dat is in de eerste plaats de bevolkingspolitiek, d.w.z. dan vooral de bevolkingspolitiek van de kant van de katholieke kerk en de terughoudendheid — om het op zijn voorzichtigst te zeggen — van de katholieke kerk ten aanzien van het vraagstuk van geboorteregeling. Er is uitdrukkelijk van de kant van de humanistische delegatie gevraagd om ook in breder kring, met name in het Vaticaan, deze zaak nog eens extra onder de aandacht te brengen; om op een of andere manier te proberen de houding van het Vaticaan ten aanzien van de kwestie van de geboorteregeling te veranderen. Het andere punt is ook een heel belangrijke zaak vooral in veel landen waar confessioneel bijzonder onderwijs gegeven wordt. Van de kant van de humanistische delegatie werd uitdrukkelijk de open school, d.w.z. de school waar alle levensovertuigingen, godsdiensten samenkomen, gepropageerd en verdedigd. Er werd vooral ook gewezen op het gevaar van indoctrinatie in confessionele scholen. Aan de andere kant is het zo dat misschien vandaag de dag in opvoedingsproblemen de eis van democratisering



ring nog veel belangrijker is dan de vraag van de samenwerking tussen de verschillende groeperingen. Ik geloof dat die samenwerking tussen de groeperingen in het onderwijs ook steeds meer wordt onderschreven van de kant van de katholieken. Ik geloof dat we hier steeds dichterbij elkaar komen. Maar de vraag blijft natuurlijk, zijn er naar aanleiding van een dergelijke discussie concrete resultaten te verwachten.

De Coninck: Dat is niet zo makkelijk te zeggen omdat wij ons eerst moesten buigen over de definities van het christelijk humanisme en van het, wel, wat wij dan noemen, het moderne humanisme zoals het door de International and Ethical Union wordt beleefd. Dat is door omstandigheden pas de laatste dag kunnen gebeuren, maar alle andere discussies zijn daarop teruggekomen, zodanig dat wij telkens afgeweken zijn van het oorspronkelijke discussiethema om op die fundamentele vragen terug te komen. En daardoor zijn de problemen van de open maatschappijstructuren en van de taak van het christelijk humanisme en het modern humanisme in het internationaal gebeuren feitelijk qua concrete houdingen niet zo goed tot hun recht gekomen omdat we altijd op die filosofische achtergronden terugkwamen. Wat niet wil zeggen dat het niet vruchtbaar is geweest en dat er dus voor de toekomst niets te doen zou zijn. Dondeyne: Dat is ook mijn indruk geweest dat wij steeds terugkwamen op dezelfde filosofische of pseudo-filosofische problemen. Bij voorbeeld de vraag die steeds weerkeerde was de volgende: wat is de betekenis van het „absolute” in het menselijk bestaan? De christen-gelovige gebruikt graag het woordje „absoluut”, „absolute normen”.

Wat betekent dat precies, wat betekent dus ook het verwerpen van een absolute, wat eerder de houding is van de ethische humanist. Die vraag moet gepreciseerd worden; mijn indruk was dat je daar toch tal van misverstanden hebt die eerder van linguïstische aard zijn dan dat zij ten slotte berusten op een zeer fundamenteel denkverschil. Dat is mijn indruk. Een ander probleem bij voorbeeld was de betekenis van de autonomie van het menselijk bestaan en van de menselijke ethiek. De christen-gelovige neemt dat ook aan, maar hij corrigeert dat of hij vult dat aan met een zekere heteronomie. Wat betekent dat precies, wat heeft hij voor houding tussen autonomie en heteronomie. Des te meer daar voor de christen dus de ethisch humanist autonomie ook niet synoniem is van subjectivisme, normenloosheid; ook hij aanvaardt normen van goedheid en van waarachtigheid. Die verhouding tussen autonomie en heteronomie is ongetwijfeld een zeer belangrijk probleem. En dan vooral het probleem van, wat men genoemd heeft de „completeness” in welke mate het menselijke bestaan af is of niet af is. In welke mate de mens als het ware steeds zichzelf transcendeert, of die transcendentie de mens aliëneert, ja dan neen. Maar dat zijn problemen die steeds weer naar voren kwamen en wel eens onderwerp kunnen worden voor verdere gesprekken.

Van Dooren: Worden er nog dergelijke volgende gesprekken gehouden; dat is nog niet definitief afgesproken. Dat hangt van verschillende factoren af o.a. van de houding die de rooms katholieke kerk, met name het Vaticaan inneemt tegenover het humanisme. We zijn indertijd nogal geschrokken van de kerstboodschap die de paus heeft uitgesproken, waarin hij zei dat het echte humanisme christelijk

moest zijn en dat mensen zonder christelijke inspiratie veel makkelijker tot ondeugden en eventueel misdaden zouden kunnen vervallen. Wij hebben dit ook duidelijk aan de katholieke deelnemers voorgelegd en gezegd dat, mochten dergelijke uitspraken weer gedaan worden, dat daarmee uiteraard de dialoog bijzonder geschaad zou worden en dat het zeer de vraag is of we dan nog verder dergelijke gesprekken zouden kunnen houden. Maar hoe het ook zij, afgezien van het gesprek en samenwerking, eventueel op internationaal niveau, is het zo dat op nationaal niveau steeds meer die samenwerking en de dialoog op gang komt. In Nederland is dat heel duidelijk, hier hebben we immers het Contact-orgaan van levensovertuigingen waarin o.a. het Humanistisch Verbond en de katholieke kerk samenwerken. Een begin van samenwerking is er ook in België en in Engeland. Ten slotte is het goed om nog een ding heel duidelijk te stellen: al deze contacten, samenspraken, samenwerkingen zijn bepaald niet bedoeld om elkaar te bekeren maar alleen om in wederzijds begrip aan de huidige en toekomstige wereldproblemen te werken omdat we het alleen niet meer af kunnen.

---

## de avonden worden kil

De avonden worden kil  
en de duinpaden waar  
wij zomers zwierven zijn stil;  
vroeg valt de herfst dit jaar.

Het dorp ligt in rust gebed,  
achter vensters een lamp,  
die ronde lichtvlekken zet  
in de avonddamp.

Er is enkel nog het geluid  
der zee, nabij en ver;  
daarboven het hoge duin  
een kleine, blinkende ster.

Heb ik dit wel ooit gekend?  
Of werd dit landschap alleen  
door mij tenslotte herkend  
als een onvervreemdbaar leen?

Om nu te worden aanschouwd  
bewuster dan voordien,  
met zijn geheimen vertrouwd,  
met and're ogen gezien.

JAN CAMPERT

---

## HET OPENBAAR en daarmee gelijk te stellen ONDERWIJS

- I Poging tot een geestelijke fundering.
- II Een verkennend onderzoek naar de plaats van kennis van geestelijk leven; godsdienst-onderwijs en humanistisch vormingsonderwijs.

Dit zijn 2 rapporten van de veelzijdig samengestelde werkgroep „Doelstelling Algemene School” en vooral belangrijk voor hen, die zich bezighouden met het vraagstuk van de verzuijing bij het onderwijs.

16 en 20 blz.

per stuk f 0,75

Bestellingen per giro 58 t.n.v. de Humanistische Pers - Utrecht.



# Informatie

„Altijd zullen er wel burgers blijven die tegen hun wil een autosnelweg voor de deur krijgen of een militair schietterrein op gehoorafstand. Maar indien zij als mondige burgers hebben mogen meespreken en eventueel ook meebeslissen over alternatieve oplossingen voor de bekritiseerde maatregelen moet het hun minder moeilijk vallen de uiteindelijke beslissing te aanvaarden.

Op z'n minst zal het hun duidelijk zijn geworden — dat mag men althans aannemen — waarom de gekozen oplossing de minst slechte, misschien zelfs de beste is.

In zijn installatierede heeft de minister-president de commissie gevraagd om „niet minder dan een bezinning op de huidige ontwikkeling van de democratie en hetgeen aan democratische ontwikkeling in de komende jaren kan worden verwacht”. De minister-president zei onder meer: „ik kan begrijpen dat vooral de jonge mens op de drempel van het leven begrijpen wil wat er met hem gaat gebeuren; waarheen hij onderweg is. Wij zullen hem vertrouwd moeten maken met onze plannen, we zullen hem inspraak moeten geven, wij zullen hem erbij moeten betrekken”...

„Volgens de constitutionele regels zou de communicatie „van de basis naar de top en omgekeerd” moeten verlopen volgens het onderstaande schema:

burgers  
vertegenwoordigers  
bewindslieden  
diensten

Deze keten blijkt in de hedendaagse samenleving te lang te zijn geworden. In het hoofdstuk „openbaarheid en ministeriële verantwoordelijkheid” is al gewezen op een aantal spanningen waaraan de volksvertegenwoordigers en de ministers als gevolg van de toegenomen macht van het bestuursapparaat zijn blootgesteld. Dit hoofdstuk belicht vooral de gevolgen van de geschetste ontwikkeling voor de relatie tussen de burger en zijn overheid. Het kan niet worden ontkend dat ook deze relatie aan spanningen onderhevig is. Uit tal van reacties blijkt dat meer dan eens van overheidswege maatregelen worden genomen die door de burgers worden ervaren als strijdig met hun rechten en waardigheid en bij hen op sterke weerstand stuiten. In verband hiermee kan worden gesproken van een tamelijk wijd verbreid onbehagen van de burgers jegens de overheid. Aan kwade wil bij de overheidsinstanties kan dit alles niet worden toegeschreven. Zelfs staat niet zonder meer vast dat de gekritiseerde maatregelen onjuist zouden zijn. Veeleer is sprake van een te groot geworden afstand van de verantwoordelijke bestuurders en hun ambtelijke, technische en wetenschappelijke diensten enerzijds en de bestuurden, de burgers, aan de andere kant.

De vraag kan worden gesteld of niet allereerst aan het parlement de taak toekomt, deze kloof te overbruggen. Het lijkt buiten kijf dat de kamerleden er geen onzekerheid over mogen laten bestaan, dat zij de kiezers werkelijk vertegenwoordigen en de regering doeltreffend controleren. Bij het grote verkiezingsonderzoek van het Sociaal-Wetenschappelijk Instituut van de Vrije Universiteit in 1967 stemde 64 procent van de 4292 ondervraagden in met de uitspraak „De tweede kamerleden houden te weinig rekening met wat de kiezers willen”.

Mogelijk stellen de tweede kamerleden zich op het standpunt dat zij de mening van de kiezers moeten absorberen en niet in allerlei vraagstukken waarin zij een beter inzicht denken te hebben deze zonder meer moeten representeren, maar de boven weergegeven kiezersopinie is, juist of niet, in elk geval een realiteit die de aandacht verdient”.

„Voor zover het om het concrete beleid van overheidsinstellingen gaat, richt het onbehagen van veel burgers zich vooral tegen beleidsmaatregelen die door die instellingen als onvermijdelijk worden voorgesteld, maar door de burgers niet als onvermijdelijk worden ervaren. Een aantal voorbeelden worden hierna nog genoemd. Er waren, zo luidt de telkens terugkerende verzuuchting van de burger, toch andere oplossingen denkbaar. Maar zodra de beslissingen eenmaal zijn genomen, is het vechten tegen de bierkaai — in dit geval vooral de ambtelijke diensten — als men alsnog een andere oplossing bewerkstelligd wil zien. De diensten staan sterk: zij kunnen staande houden dat hun werkwijze voldoet aan de wettelijke eisen, de wettelijke voorschriften inzake openbaarmaking inbegrepen; zij kunnen bogen op hun technisch inzicht; zij kunnen wijzen op de langdurige en degelijke voorbereiding van het project; zij kunnen herinneren aan de hoge kosten die met de verwezenlijking zijn gemoeid; zij kunnen aantonen dat het zoeken van een alternatieve oplossing in dit stadium zal leiden tot verlies van tijd en geld. Maar ook de burger staat sterk. Hij kan zeggen, en met recht, dat de overheidsdiensten er zijn ten dienste van de burgers. En dat naar de mening en de wensen van de burger in het geheel niet is gevraagd. Hij zal wellicht zeggen dat hem van openbaarmaking niets was gebleken. Hij zal er mogelijk aan toevoegen, dat hij zeker tijdig een alternatieve oplossing had aangedragen als hij tijdig op effectieve wijze was geïnformeerd en geraadpleegd. En hij zal tenslotte naar voren brengen dat het verlies van tijd en geld bepaald niet op zijn rekening kan worden geschreven”.

*Uit: Openbaarheid openheid, rapport van de commissie heroriëntatie overheidsvoorlichting (de zgn. commissie Biesheuvel)*